

บทที่ 5
ปรัชญาฝ่ายอัสติกะ
ความรู้ทั่วไปของปรัชญาฝ่ายอัสติกะ

บทนิยามคำอัสติกะ

คำว่า อัสติกะ มาจาก อสฺติ แปลว่า มี ในที่นี้ใช้หมายถึงกลุ่มปรัชญาฮินดู 6 สำนัก เพราะเชื่อว่า พระเวทมีความศักดิ์สิทธิ์และถูกต้องโดยไม่ต้องพิสูจน์ กล่าวคือ พวกอัสติกะถือว่า พระเวทเป็นคัมภีร์ศรัติ ซึ่งแปลว่า ความรู้ที่ได้ยินมา หมายถึงพวกฤาษีผู้มีฌานกล้าในสมัยแรก ๆ ที่พวกอารยันเข้าสู่อินเดีย เมื่อประมาณ 2000 ปีก่อน พ.ศ. ได้สละสังฆกรรมจากภายในแล้วนำไปบอกกล่าวเล่าสอนคนอื่น ๆ ตามที่ทำงานรู้ทำงานเห็น โดยมิได้ต่อเติมเสริมแต่ง ฉะนั้นจึงถือกันต่อมาว่า คัมภีร์พระเวทนี้มีใช้ผลงานของมนุษย์ (อเปารุเฮชะ) ทั้งไม่ใช่ของเทวดาแต่เป็นสังฆกรรมที่เปิดเผยให้แก่ผู้เห็น (seer) ซึ่งเรียกว่า ฤาษี พระเวทจึงเป็นอมตธรรม เป็นนิยตธรรมและเป็นปราชหรือลมหายใจของพระผู้เป็นเจ้าของ

พวกนักปราชญ์ฮินดู ผู้ก่อตั้งปรัชญาสาขาต่าง ๆ ในสมัยต่อมาก็ไม่กล้าคัดค้านความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์นี้ เพราะเขาถือว่าสังฆกรรมในคัมภีร์นี้อยู่เหนือปัญญาชั้นเหตุผล (ตรรก) และถือว่าปัญญาชั้นเหตุผลนั้นไม่อาจให้ความแน่นอนชนิดที่ปัญญาชั้นเหตุผลอย่างอื่นมาขัดแย้งไม่ได้ โดยมากปัญญาชั้นเหตุผล มักจะถูกหักล้างด้วยปัญญาชั้นเหตุผลอีกอย่างหนึ่งได้เสมอ ฉะนั้น ปัญญาชั้นเหตุผลจึงเป็นรองต่อความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท ซึ่งเทียบเท่ากับความศักดิ์สิทธิ์แห่งปัญญาชั้นตรัสรู้หรือสัทสัจญาณ⁽¹⁾

ปรัชญาอินเดียฝ่ายอัสติกะ มีทรรสนะความเชื่อที่คล้ายคลึงกันหรืออย่างเดียวกัน เป็นส่วนใหญ่จะต่างกันก็เพียงแนวคิดที่ตีความจากอุปนิษัทต่างกัน และตั้งเป็นทรรสนะของสำนักต่าง ๆ ทรรสนะความเชื่อที่มีร่วมกัน เป็นไปในแนวคิดและแนวปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่คัมภีร์พระเวท อุปนิษัท ภควัตคีตา พระเจ้า อาตมัน การเวียนว่ายตายเกิด.....
ชีวันวรรณะ และอาศรม 4 เป็นต้น

¹อดิศักดิ์ กองบุญ, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 157.

พระเวท

"เวท" แปลว่า ความรู้ คัมภีร์พระเวทมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า ศรุตี คือคำสอนซึ่งเป็นของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าโดยตรง คัมภีร์พระเวท เป็นคัมภีร์ที่สำคัญอย่างยิ่งของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และปรัชญาอินเดียฝ่ายอัสติกะ

พระเวทเริ่มขึ้นเมื่อประมาณ 900-1000 ปีก่อนพุทธศักราช พระเวทแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ มंत्रะ พรหมณะ และอุปนิษัท

ภาคที่ 1 มंत्रะหรือมนตร์ นั้นหมายถึงบทสวดสรรเสริญพระเป็นเจ้า เป็นคำฉันทน์ที่มีความเก่าเป็นอันดับแรก

ภาคที่ 2 พรหมณะ หมายถึงคำร้อยแก้ว อันกล่าวถึงพิธีกรรม และคำอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้น มีความเก่ารองลงมาจากมंत्रะ

ภาคที่ 3 ส่วนอุปนิษัท แปลว่า เข้าไปในที่ใกล้ หมายถึงนั่งใกล้ฟังคำสอนของอาจารย์ เป็นภาคที่ 3 แห่งพระเวท อันอธิบายถึงปรัชญาว่าด้วยสภาพแห่งอาดมันและปรมาตมัน

คัมภีร์พระเวท แบ่งออกเป็น 4 คัมภีร์ (หรือเรียกว่าสัมหิตา) คือ

- (1) คัมภีร์ฤคเวท เป็นคัมภีร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด และเป็นคัมภีร์แห่งความรู้ในบทสวดสำหรับสรรเสริญพระเป็นเจ้า
- (2) คัมภีร์ยજุรเวท เป็นคัมภีร์รวบรวมบทร้อยกรองใช้สาธยายในพิธีบูชาฮินดูในศาสนา
- (3) คัมภีร์สามเวท เป็นคัมภีร์รวบรวมบทสวดมนต์สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของประชาชนโดยทั่วไป
- (4) คัมภีร์อาถรรพเวท เป็นคัมภีร์แห่งเวท มนต์คาถา การทำพิธีแก้เคล็ด แก้อาถรรพณ์คุณไสยศาสตร์ต่าง ๆ (อาถรรพเวทเกิดหลังพุทธศาสนา)

ในคัมภีร์พระเวท ยังมีเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับวิถีแห่งการดำรงชีวิตของชาวฮินดูตั้งแต่เกิดจนตาย และการจัดระเบียบแห่งสังคมและชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนหน้าที่ของแต่ละชนชั้นนั้น ๆ อันเป็นจุดกำเนิดของความเชื่อทางศาสนาในเรื่องระบบชนชั้น

วรรณะ ซึ่งมีปรากฏเป็นคำสอนและให้ถือปฏิบัติสืบต่อมาหลายพันปี โดยเป็นพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า

ระบบชนชั้นวรรณะดังกล่าวแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะ คือ

(1) วรรณะพราหมณ์ เป็นวรรณะสูง มีประมาณร้อยละ 7 ของชาวยินดูทั้งหมด และเป็นชนชั้นที่มีสิทธิและอิทธิพลเป็นอภิสิทธิ์ชนของสังคม โดยความเชื่อในพระเวทว่าพราหมณ์เกิดจากปากหรือศีรษะของพระพรหม จึงเป็นวรรณะที่จะได้เรียนรู้ศึกษาศาสนาและสรรพวิชาการต่าง ๆ และสั่งสอนแก่คนทั่วไป ทั้งยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับพระเจ้าด้วย ดังนั้นคนทุกวรรณะต้องเคารพพวกรพราหมณ์ด้วยถือว่าเป็นวรรณะสูงสุดและบริสุทธิ์ จึงมุ่งหมั่นศึกษาและมักมีอาชีพเป็นครูอาจารย์

(2) วรรณะกษัตริย์ เป็นวรรณะสูง ได้แก่ กษัตริย์ ราชวงศ์ผู้เป็นประมุขปกครองประเทศ และนักรบนักปกครอง เชื่อว่าเกิดจากอกและแขนของพรหม วรรณะกษัตริย์นิยมมุ่งหมั่นสีแดง

(3) วรรณะแพศย์ เป็นวรรณะกลาง ส่วนใหญ่มักมีอาชีพค้าขาย กลิกร การประมง ฯลฯ เป็นวรรณะที่สำคัญแก่เศรษฐกิจของบ้านเมือง เชื่อว่าเกิดจากตะโพกและขาของพรหม ส่วนมากนิยมใช้สีเหลือง

(4) วรรณะศูทร เป็นวรรณะต่ำของสังคม มักมีอาชีพเป็นกรรมกร คนรับใช้ ผู้ใช้แรงงาน ลูกจ้าง รับจ้างต่าง ๆ เชื่อว่าเกิดจากเท้าของพระพรหม

ทั้ง 4 วรรณะ นี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคม เปรียบได้ว่า ปัญญา (พราหมณ์) อำนาจ (กษัตริย์) เงิน (แพศย์) และแรงงาน (ศูทร)

นอกจากนี้ยังมีคนอีกจำนวนหนึ่งในสังคมที่เป็นพวกต่ำสุด เรียกว่า วรรณะจัณฑาล เป็นพวกที่เกิดจากการแต่งงานกันของคนวรรณะสูงกับคนวรรณะต่ำ เกิดลูกหลานเชื้อสายออกมาจะกลายเป็นวรรณะจัณฑาล เป็นพวกที่ต้องถูกแยกออกจากสังคม เป็นที่ดูถูกเหยียดหยาม รังเกียจของคนทั่วไป ต้องแยกอยู่ต่างหากเป็นหมู่บ้าน และมีอาชีพที่ต่ำล่ำบากที่คนทั่วไปไม่อยากทำ เช่น กวาดถนน เก็บขยะ ล้างส้วม ชุดหลุมศพ ฝังศพ เฆาศพ และขอตาน เป็นต้น

คนวรรณะสูงถือว่าการแตะต้องถูกตัวพวกจัณฑาลเป็นมลทิน ต้องรีบล้าง

คัมภีร์อุปนิษัท

อุปนิษัทมาจากคำ "นฤ" แปลว่า นั่งลง ทว่าลาย หรือบรรเทา "อุป" แปลว่า ใกล้เคียง "นิ" แปลว่า ตั้งอกตั้งใจ รวมกันจึงแปลว่า การนั่งใกล้เคียงอย่างตั้งอกตั้งใจ หมายถึง การนั่งใกล้เคียงอาจารย์เพื่อรับคำสอนอย่างตั้งอกตั้งใจ คำสอนนี้เป็นคำสอนระดับสูง ซึ่งอาจารย์จะถ่ายทอดให้เฉพาะศิษย์ที่อาจารย์ได้เลือกแล้วว่าควรได้รับการสืบทอดความรู้ จึงต้องเรียกไปสอนใกล้ ๆ เฉพาะลำพัง จนต่อมามีผู้มองว่าเป็นคำสอนที่ลึกลับเรียกว่า "รหัสวิทยา" ซึ่งเป็นการสอนความจริงแก่หรือสังฆธรรม

อุปนิษัทได้รับยกย่องว่าเป็นแหล่งที่มาของปรัชญาอินเดียระดับสูง อันได้แก่ ความรู้แท้จริง พรหมณ์ และอาตมัน เป็นต้น

คัมภีร์อุปนิษัทเป็นบทสรุปของพระเวท จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า เวทานตะ (เวทอันลด) ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาปรัชญาพระเวทให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นคัมภีร์ที่อธิบายถึงธรรมชาติของสากลจักรวาลและวิญญาณของมนุษย์นับเป็นตำราเล่มแรกที่อธิบายถึงการเกิดใหม่ของมนุษย์และเรื่องกฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด คัมภีร์อุปนิษัทมีหลายคัมภีร์ด้วยกันที่นับว่าเก่าแก่จริง ๆ ก็มีประมาณ 10 คัมภีร์ อายุของคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดก็อยู่ใน 800-600 ปีก่อนคริสตกาล แม้จะมีข้อความขัดแย้งกันเองบ้าง แต่ทุกคัมภีร์มีจุดมุ่งหมายเป็นอันเดียวกัน คือต้องการประกาศลัทธิ เอกเทวนิยม หรือเอกนิยม โดยสอนถึงว่า ทุกคนมีวิญญาณหรืออัตตา (อาตมัน) อันเป็นอมตะและแก่แก่ของชีวิต และสิ่งนี้แหละเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิญญาณสากล คือพรหม วิญญาณนี้ไม่มีเบื้องต้น เป็นอยู่ชั่วนิรันดร์ มีอยู่ทุกแห่งหน รู้ทุกอย่าง และบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สิ่งนี้แหละเป็นความจริงสูงสุด โลกมนุษย์และเอกภพทั้งหมดเป็นการสำแดงตัวของพรหม มนุษย์ทุกคนเป็นพรหมแต่เพราะอวิชชาจึงเข้าใจว่าตนเองเป็น นาย ก. นาย ข. ฯลฯ เช่นเดียวกับคนที่เห็นเชือกเป็นงู อันที่จริงเชือกเป็นสิ่งที่อยู่ตลอดเวลา แต่ความไม่ชัดเจนเลยทำให้เห็นเป็นงูไป ฉะนั้นที่ฉนั้น ทุกคนเป็นพรหมอยู่ตลอดเวลา แต่เพราะความไม่รู้จริงจึงเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป ดังนั้น เมื่อมนุษย์รู้ว่าเขาคือพรหมเขาก็ได้บรรลุโมกษธรรม ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวิภวสังสารอีกต่อไป⁽¹⁾

¹จินดา จันทร์แก้ว, "พุทธศาสนากับสภาพการตั้งศาสนาและปรัชญาร่วมสมัย", พุทธจักร (6, 2526), หน้า 25-29.

พรหมในที่นี้คือพระเจ้าสูงสุดหรือปรมาตมัน ซึ่งเป็นวิญญาณสูงสุดในจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่าง (อาตมัน) มาจากพรหมนี้และจะกลับคืนไปสู่ "พรหมัน" (ปรมาตมัน ซึ่งเป็นอมตะเมื่ออาตมันนั้นหลุดพ้นเข้าบรรลุดังโมกษะ)

ในยุคคัมภีร์อุปนิษัทที่ในสังคมอินเดียเกิดมีการใช้ความคิดค้นหาทางแห่งความรู้ันนำไปสู่ความหลุดพ้นทุกข์ เกิดมีสำนักปรัชญาที่สำคัญเกิดขึ้น 6 สำนัก ปรัชญาเหล่านี้เป็นพื้นฐานทางภูมิปัญญาของศาสนาฮินดูในเวลาต่อมา ได้แก่

- (1) ปรัชญามีนางสา เป็นปรัชญาวิเคราะห์ในภาคแรกของคัมภีร์ของพระเวท
 - (2) ปรัชญาเวทานตะหรืออุตาระ เป็นปรัชญาวิเคราะห์ภาคหลังของคัมภีร์พระเวท
 - (3) ปรัชญานชายะ เป็นปรัชญาใช้หลักของตรรกวิทยา
 - (4) ปรัชญาไวเศษิกะ เป็นปรัชญาศึกษาเรื่องอนุภาคปรมาณู
 - (5) ปรัชญาสางฆะ เป็นปรัชญาหาเหตุผลในการวิเคราะห์ธรรมชาติ
 - (6) ปรัชญาไยคะ เป็นปรัชญาวิธีการเข้าฌานสมาบัติ
- ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

คัมภีร์ภควัตคีตา

คัมภีร์ภควัตคีตาหรือศรீมัทภควัตคีตา เป็นคัมภีร์ศาสนาในฮินดูมหากาพย์ ประพันธ์ด้วยภาษาสันสกฤตอันเป็นภาษาแห่งวรรณกรรมชั้นสูงของอินเดียที่แพร่หลายที่สุดของชาวฮินดู และได้รับความสนใจตีพิมพ์เป็นหลายภาษาและศึกษากันแพร่หลายในหลายประเทศ เนื้อหาสาระสำคัญอันเป็นจุดมุ่งประสงค์ในการเรียบเรียงเรื่องคัมภีร์นี้ก็เพื่่อมุ่งสอนข้อธรรมระดับสูงของศาสนาฮินดูว่า การบรรลุดมกษะ คือการหลุดพ้น ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไปนั้น ย่อมจะเป็นไปได้ก็โดยอาศัยญาณอย่างเดิชา แต่การที่จะบรรลุดังญาณนั้น จะต้องทำตัวเราเป็นเหมือนภาชนะอันเหมาะสมแก่ญาณนั้นเสียก่อน ซึ่งจะเป็นไปได้ก็โดยอาศัยกรรมหรือการปฏิบัติ การปฏิบัตินำไปสู่จิตที่บริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์แห่งจิตย่อมนำไปสู่เขตแดนแห่งญาณ ซึ่งนับว่าเป็นโมกษะนั้นเอง ในขณะที่อินเดียหลงใหลอยู่กับการประกอบพิธีกรรมนั้น คีตานี้ ได้ประกาศว่า "ผลที่จะได้รับจากพิธีกรรมนั้นหาใช่ผลที่ถาวรไม่ ถ้าหากต้องการผลที่ถาวรแท้ ก็ควรละผลแห่งพิธีกรรม คือการบูชาสัตว แม้นแห่งกรรมทั้งหลายเสีย คีตา แปลว่า ตยาคี คือผู้สละ การสละนี้มีใช้การสละสิ่งที่ประเสริฐ แต่เป็นการสละผลแห่งกรรม เพราะตอนใดที่เรายังหลงใหลอยู่ในผล ตอนนั้นเราก็คงเป็นทาสอวิชาคือความโง่เขลาอยู่ และจะ

ต้องเขียนว่าตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารตลอดไป แม้การปรารถนาผลแห่งการปฏิบัติ มิใช่ ความมุ่งหมายที่จะเสวยผล¹⁾

คัมภีร์ภควัทคีตานี้เป็นส่วนหนึ่งที่แทรกอยู่ในคัมภีร์มหากาพย์ซึ่งเป็นคัมภีร์มหากาพย์ (epic poetry) ที่ยาวที่สุดของอินเดีย (ประมาณหนึ่งแสนโคลก) คัมภีร์พระมหากาพย์ เป็นคัมภีร์ที่พรรณนาถึงการบรรจบระหว่างกองทัพของทुरโยธน์กับกองทัพของพี่น้องฝ่ายปาณฑพทั้งห้าที่ดำเนินไปเป็นเวลาสิบแปดวันที่ทุ่งกุรุเกษตร ข้างเมืองหัสตินาปุระ (ไม่ไกลจากเดลี นครหลวงของอินเดียปัจจุบันนี้) ความจริงทुरโยธน์และพี่น้องฝ่ายปาณฑพนั้นเป็นญาติสนิทกัน เติบโตมาในราชสำนักเดียวกัน และศึกษาวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งวิชาการรบมาด้วยกันจากอาจารย์ที่คนนับถือสูงสุดองค์หนึ่งของชาวอินเดีย

ในระหว่างการสู้รบกัน อรชุนก็รู้สึกสลดใจ ลังเลใจ ไม่อยากฆ่าฟันญาติพี่น้อง, เพื่อน โดยเฉพาะครูอาจารย์ของตน (ซึ่งจำเป็นต้องมาช่วยรบในกองทัพของทुरโยธน์)

เมื่อพระกฤษณะ (นารายณ์อวตาร) ซึ่งมาช่วยขับรศึกให้อรชุน เห็นอรชุนท้อใจ และแสดงอาการเช่นนั้น ก็ให้เหตุผลว่าการกระทำ

เช่นนั้นไม่เป็นการสมควร พระกฤษณะให้เหตุผลว่าอรชุนควรรบ และจะต้องฆ่าศัตรูเหตุผลที่ให้มีลักษณะเป็นทั้งศาสนาและปรัชญา ในที่สุดอรชุนก็ยอมตัดสินใจเข้ารบจนกระทั่งมีชัยชนะ ในที่สุด

ข้อความที่พระกฤษณะอธิบายสั่งสอนอรชุน พอสรุปได้ว่า ที่อรชุนว่าไม่ต้องการฆ่าฟันญาติมิตร และครูบาอาจารย์ของตนนั้น อรชุนควรจะต้องเข้าใจให้ถูกต้องเสียก่อนว่า ที่จะฆ่านั้นหมายถึงอะไร

พระกฤษณะอธิบายว่าวิญญาณของคน (หรือ soul ในภาษาอังกฤษ) นี้เป็นอมตะ ไม่มี เบื้องต้น ไม่มี เบื้องปลาย ไม่อาจจะสร้างหรือทำลายได้ (ศัพท์ภาษาสันสกฤตสำหรับคำว่า วิญญาณนี้ได้แก่คำว่า เทหิน หรือศวีริน แปลตามตัวว่าผู้ครองร่าง) เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้อรชุนจะ เข้าใจว่าตนฆ่าใครก็ตาม ความจริงแล้ว ก็มีได้ฆ่าหรือทำลายผู้ใดเลย พระกฤษณะอธิบายต่อไปว่าอรชุนเป็นกษัตริย์ และหน้าที่ของกษัตริย์นั้นที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่การรบ อรชุนจะ เลี่ยงหน้าที่ที่วาระของตนระบุไว้นั้นไม่ได้ คนเราที่เกิดมาทุกคนจำต้องมีการปฏิบัติ และ ต้องมีการประกอบกรรม แต่การประกอบกรรมที่ถูกต้องนั้นจะต้องเป็นไปโดยไม่หวังผล

¹⁾ จานงค์ ทองประเสริฐ. ศาสนาสากล,

เฉพาะตัวเป็นการตอบแทน แต่จะต้องเป็นการกระทำที่เนื่องจากการรู้สำนึกในหน้าที่และด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระบรมเทพเป็นหลัก การปฏิบัติกรตามหน้าที่ที่เป็นของสำคัญที่สุด โลกจักคงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อคนแต่ละคนปฏิบัติตามหน้าที่ของวาระของตน เช่นเดียวกับ การประกอบอัญกรรม หากพรหมณ์ละเลยไม่ประกอบกิจตามหน้าที่โดยถูกต้องแล้ว อัญกรรมนั้นจะส่งผลหรือสำเร็จผลหาได้ไม่

พระภุชณะกล่าวว่า ผู้ที่สามารถถอนตัวออกจากสิ่งที่อยู่รอบตัวได้โดยไม่มีใจผูกพัน (สังค) และถือว่าการประกอบกรรมทั้งหลายที่ตนกระทำนั้นมาจากพรหมทั้งสิ้น แม้จะประกอบกรรมใดก็ตาม บาปจะติดเปื้อนเป็นมลทินแก่เขาก็หาไม่ ท่านองเดียวกับที่น้ำไม่อาจจะติดบนใบบัวได้ฉนั้น (5.10) แต่การที่จะถอนตัวออกจากสิ่งที่แวดล้อมได้ก็จำเป็นต้องมีการบำเพ็ญโยคะ แต่จะต้องสังเกตประการหนึ่งว่าคัมภีร์ภควัทคีตัมได้สอนหลักปรัชญาะบบโยคะโดยตรง แต่คัมภีร์นี้ใช้ศัพท์ว่าโยคะ และอาศัยวิธีการตามแบบโยคะเท่านั้น วิธีการบำเพ็ญโยคะนั้นมีอธิบายในอถชาษะที่ 6 ผู้บำเพ็ญโยคะต้องหาสถานที่เหมาะสม สงบเงียบ ผู้บำเพ็ญต้องไม่ปล่อยตัวตามความอยากความปรารถนาของตนจนเกินไป แต่ก็มีได้ยกย่องชมเชยการบำเพ็ญทุกขกิริยาการบำเพ็ญโยคะมีจุดประสงค์ที่จะรวมความคิดให้ดวงจิตมุ่งเข้าสู่พระบรมเทพเพียงจุดเดียว การบำเพ็ญในขั้นนี้เรียกว่า อชานโยคะ (หรือฉานโยคะ) เมื่อสามารถรวบรวมจิตใจให้มั่นในองค์พระบรมเทพแล้ว การกระทำกรหรือการประกอบกรรมใด ๆ ก็ย่อมจะเป็นไปตามหลักการที่ถูกต้อง คือกระทำโดยมิได้หวังผลตอบแทน เป็นการบำเพ็ญโยคะขั้นที่สองที่เรียกว่า กรรมโยคะ

บทสนทนาระหว่างอรชนกับพระภุชณะในตอนนี้นั้นแหละที่ เรียกว่าคัมภีร์ภควัทคีตา ที่ชาวฮินดูเคารพนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก คำว่าภควัทคีตานี้ ถ้าแปลตามตัวก็แปลได้ว่า "บทเพลงอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงขับแล้ว" เหตุที่มีชื่อเช่นนั้นก็เพราะว่า เนื้อหาสาระของคัมภีร์นี้ได้แก่คำพูดของพระภุชณะและเมื่อพระภุชณะ เป็นอวตารปางหนึ่ง ของพระวิษณุบรมเทพ คัมภีร์นี้ย่อมได้ชื่อว่า เป็นคัมภีร์ที่บรรจู้ค่าสอนที่บรมเทพเป็นผู้ประทาน เป็นเทววจนะ และย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวของมันเอง

ปรัชญาในภควัทคีตาสอนให้มนุษย์ทำหน้าที่ของตน โดยปราศจากอุปทานและให้มีจิตภักดีต่อพระเจ้า เป็นปรัชญาที่ในการดำรงชีวิต และการปฏิบัติสู่โมกษะ

ภควัทคีตากล่าวสอนว่า "ให้ทำตามหน้าที่โดยไม่ได้มุ่งถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเอง อนึ่งผู้ที่หลุดพ้นหรือบรรลุโมกษะแล้วเป็นผู้ที่อยู่เหนือสามภุวิสัยของมนุษย์ การกระทำใด ๆ

ของบุคคลเช่นนี้ย่อมปราศจากอุปาทานโดยอัตโนมัตติ กระทำไปเพราะเหตุเพียงว่านั่นเป็นสิ่ง
ที่ควรกระทำ เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือของโลกเป็นสำคัญ ส่วนผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพาน
ภควิทศีตาไม่ได้สอนให้ทำลายความอยากหรือความต้องการจนหมดสิ้น แต่สอนให้ประสาน
ความต้องการของตนเข้ากับความต้องการสากลหรือความต้องการของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่ง
ความต้องการที่เป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิตทางธรรม เพราะฉะนั้นการกระทำ
ทุกอย่างจึงควรได้รับความตลบตะลึงใจจากความต้องการสูงสุดดังกล่าวนี้⁽¹⁾

ภควิทศีตาและอุปนิชิต

แนวความคิดและทฤษฎีของภควิทศีตาได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์อุปนิชิตเป็นส่วนใหญ่มี
คำกล่าวเปรียบเทียบว่า อุปนิชิตเป็นเสมือนโศ ศรีกฤษณะเปรียบเสมือนนายโคบาลผู้รีด
นมโคอันเป็นทิพย์จากอุปนิชิต ส่วนนรชนผู้รับคำสั่งจากพระฤษณะนั้นเปรียบเสมือนลูกโค
ผู้ลุ่มกินนมโค คัมภีร์ภควิทศีตาได้ประสานสัมบูรณ์นิยม (Absolutism) ของอุปนิชิตเข้ากับ
เทวนิยม (Theism) พระฤษณะคือพระผู้เป็นเจ้าอวตารลงมาเพื่อปราบยุคเข็ญและพิทักษ์
ธรรมะ แต่ถ้าพูดจากทฤษฎีแห่งโลกศตวรรษแล้ว จุดสุดท้ายของเทวนิยมนั่นเอง อันติมสังจ
หรือสิ่งสัมบูรณ์ย่อมมีทั้งอดีต ภาวลักษณะและอนตภาวลักษณะในเวลาเดียวกัน

โมกษะหรือความหลุดพ้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับโมกษะของปรัชญาอัสติกะของอินเดีย นั่นก็คือเมื่อชีวิตมันรู้แจ้ง
เห็นจริงในสภาวะที่แท้จริงของมัน ขจัดความเห็นในความแตกต่างระหว่างพรหมันและ
สิ่งต่าง ๆ เสียได้ ประจักษ์ชัดถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวแห่งชีวิตมันและพรหมัน เมื่อนั้น
ก็จะบรรลุมอกษะหรือความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และดำรงอยู่ในความสุขอันไม่
เปลี่ยนแปลงที่นิรันดร์⁽²⁾

¹ สุนทร ฌ ริงซี, ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ, (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา,
2521), หน้า 39.

² สุนทร ฌ ริงซี, หน้า 41-42.

คัมภีร์มณฑุธรรมศาสตร์

คัมภีร์มณฑุธรรมศาสตร์ หรือคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของมณฑุ คือกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติของชาวฮินดู ผู้แต่งคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่มีชื่อเสียงมาก คือ มณฑุ นอกจากนี้ก็มีผู้แต่งอีกหลายท่าน แต่ไม่ค่อยมีชื่อเสียงนัก คัมภีร์ธรรมศาสตร์เป็นคัมภีร์ที่วางหลักความประพฤติตลอดคนแ่น การครองชีวิตไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วนทุกชั้น วรณะ ได้แก่ อาศรม 4 และ พิธีสังสการะ หรือพิธีกรรมทำให้บริสุทธิ์ 12 อย่าง

- อาศรม 4 เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิตของชาวฮินดู คือ
- อาศรม 1 พรหมจารี คือ วัศศึกษา วัศนี้ต้องศึกษากับครูบาอาจารย์
- อาศรม 2 คฤหัสถ์ คือ วัศมีครอบครัว วัศนี้ต้องมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว
- อาศรม 3 วานปรสถ์ คือ วัศหาความสงบ
- อาศรม 4 สันฮาสี คือ วัศดำเนินชีวิต สละโลก เป็นนักบวช

การกำหนดขั้นตอนในการดำเนินชีวิตของชาวฮินดูตามคัมภีร์มณฑุธรรมศาสตร์มีความสำคัญต่อชนชั้นวรรณะ 3 ชั้นชั้นแรกเท่านั้น ไม่ได้กำหนดไว้สำหรับวรรณะศุทหรหรือจัณฑาล กฎ 2 ข้อแรก เป็นกฎข้อบังคับที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนกฎ 2 ข้อหลังเป็นเพียงกฎเสนอให้ปฏิบัติเท่านั้น ในกฎข้อ 2 ข้อแรกหน้าที่ของเขวชนจะต้องชวนหาหาความรู้ โดยการศึกษาหาความรู้จากอาจารย์ ส่วนในวัศมีครอบครัวเป็นวัศที่ถือว่าเป็นวัศเป็นผู้ใหญ่ มีครอบครัว ต้องรับผิดชอบจึงต้องประกอบภาระงาน ดูแลเลี้ยงดูบิดามารดาผู้มีศุข และเลี้ยงดูบุตรธรรษา นอกจากนี้ยังต้องมีบุตรชายไว้สืบสกุลต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นหน้าที่ของวัศอาศรมที่ 3

ส่วนวัศอาศรมที่ 4 เป็นการสละโลก ซึ่งมีแต่ในสมัศโบบราหณ์ที่นิยมออกแสวงหาความสงบและสัจธรรม แต่ในปัจจุบันนี้ชาวฮินดูทั่วไปไม่ถือปฏิบัติ

พระเจ้าของศาสนาฮินดู

พระเจ้าสูงสุดของศาสนาฮินดู มี 3 องค์ ตามหน้าที่ แต่รวมกันเป็นหนึ่งเดียว (พรหมัน) เรียกว่า "ตรีมูรติ" คือ

- (1) พระพรหม ผู้สร้างทุกสิ่งในจักรวาล
- (2) พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ ผู้รักษาทุกสิ่งในจักรวาล
- (3) พระอิศวร หรือพระศิวะ ผู้ทำลายทุกสิ่งในจักรวาล

ในสมัยอุปนิษัทปรัชญาฮินดูฝ่ายอัสติกะ (ฮกเว็นสว่างชยะ) มีทรรศนะเรื่อง พระเจ้าในสภาวะที่เป็นพรหมันหรือปรมาตมัน ที่ไม่ปรากฏรูปร่าง ทรงเป็นอมตะ เป็นปฐม เหตุของทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นแหล่งกำเนิดแห่งอาตมัน โลก และสรรพสิ่งทั้งปวง พระเจ้า เป็นสิ่งสมบูรณ์ เป็นความแท้จริงสูงสุด หรืออันติมสัจจะ (Ultimate Reality)

คุณสมบัติอันแท้จริงของพรหมันนั้นไม่อาจใช้ภาษาอธิบายให้ถูกต้องครอบคลุมได้ เพราะเป็นสิ่งที่อยู่เหนือคำพูดหรือภาษา อุปนิษัทกล่าวว่า....."ผู้ที่รู้จักพรหมันคือผู้ที่กล่าวว่า เขาไม่รู้จักพรหมัน ส่วนผู้ที่กล่าวว่า เขารู้จักพรหมันนั้น เขาหาได้รู้จักพรหมันไม่" หมายความว่า ผู้ที่รู้ว่าพรหมันเป็นสิ่งที่มิอาจใช้คำพูดบรรยายลักษณะได้ ย่อมได้ชื่อว่ารู้สภาวะ ที่แท้จริงของพรหมัน แต่ผู้ที่เข้าใจว่าพรหมันเป็นสิ่งที่สามารถใช้คำพูดอธิบายได้ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่ไม่รู้จักพรหมัน

ในมฤตคอปนิษัท กล่าวว่า "แม่น้ำเมื่อเข้าร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับทะเล หรือ มหาสมุทรแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อและรูปร่างลักษณะของตนเสียฉันทใด ผู้ฉลาดย่อมละทิ้งชื่อและ รูปร่างลักษณะของตนเสียแล้ว เข้าสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งสมบูรณ์ คือพรหมัน ฉะนั้น"^(๑)

อาตมัน

ปรัชญาฮินเดียมัย (ฮกเว็นฝายนาสติกะ) เชื่อว่าอาตมันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ พรหมัน พรหมันเป็นปฐมเหตุของอาตมัน (ชีวาตมัน) อาตมันถูกจำกัดโดยร่างกายมนุษย์ แต่ละคนมีอาตมันเป็นแกนกลางของชีวิต เป็นอาตมันย่อย ซึ่งเมื่อหลุดพ้นจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ก็จะทำให้เกิดปัญญา รู้ว่าตัวอาตมันนั้นเป็นอะไร และกลับไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ พรหมัน หรือปรมาตมัน คืออาตมันสากล นั่นคือการบรรลุโมกษะ พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

^๑ สุนทรว ๗ รั้งที่, ปรัชญาฮินเดียมัย : ประวัติและลัทธิ, หน้า 24-28.